MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
RAYMOND C. PACE

Seduta tas-27 ta' Novembru, 2008

Rikors Numru. 6/2007

Kummissarju ta' l-Artijiet.

vs

Frank Calleja, Inez Calleja, Maria Concetta Caruana, Maria Doleres sive Doreen Azzopardi, Ronald Caruana, Claire Caruana, Paul Caruana, Adrian Caruana, Victor Bonello, Richard Bonello, Alfred Bonello, Joseph Bonello, John Briffa, Mario Briffa f'ismu proprju u fl-isem l-assenti Fr Silvio Briffa, Oliver Briffa, Maurice Caruana f'ismu proprju u f'isem l-assenti Maria Carmen Large, Antonello Mousu, Eileen Lautrup, Hugh Caruana, Agnese Gera de Petri u Anna Maria Spiteri Debono f'isma proprju u f'isem l-assenti Caren Preziosi

Il-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat b'digriet tal-Onorabbli Qorti ta' l-Appell (Appell Mill-Bord ta' L-Arbitragg Dwar Artijiet) datat 24 ta' Jannar 2007 fejn wara li l-appell kien thalla ghas-sentenza ghall-24 ta' Jannar 2007, fl-istess data gie deciz mill-Onorabbli Qorti tal-Appell li peress li l-istess appell huwa konsimili ghall-dak fir-Rikorsi Numri 1/97 u 8/95 koncernanti allegazzjoni ta' vjolazzjoni ta' disposizzjonijiet Kostituzzjonali u Konvenzjonali giet ordnata s-sospensjoni tal-prolazzjoni tas-sentenza u ordnat illi ai termini ta' l-**artikolu 46 (5) tal-Kostituzzjoni u tal-Kapitolu 319** illi l-atti jigu riferiti lill-Prim Awla, Qorti Civili biex din taghti l-gudizzju taghha fuq dawk il-materji puri ta' indoli kostituzzjonali.

Illi fil-fatt fir-referenza kostituzzjonai fl-atti tal-appell numru 1/97 jirrizulta li dik ir-riferenza saret ghaliex il-Qorti tal-Appell sostniet li fl-istess atti tal-appell dikjaratament kien fihom aggravji bazati fuq allegazzjoni ta' ksur ta' principji Kostituzzjonali u Konvenzjonali, tant li l-hemm imsejjha rikorrenti (Maria Teresa Deguara Caruana Gatto et u Anna Maria Spiteri Debono proprio et nomine) qed jallegaw ksur tal-**artikolu 37 (1) tal-Kostituzzjoni** u vjolazzjoni ta' l-**l-artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropeja (Kapitolu 319)** u dan fil-kuntest tal-proviso introdott bl-**Att XVII ta' l-2004** ghall-**artikolu 25 tal-Kapitolu 88.** Minn naha l-ohra l-Kummissarju tal-Artijiet qed jallega ksur tal-principju fundamentali ta' smigh xieraq ghal motiv li l-istima tal-periti Jaccarini u Laferla tivvjola l-principju ta' l-imparzjalita' u ta' indipendenza, u ghalhekk sospendiet l-prolazzjoni tas-sentenza u ordnat illi *ai termini* ta' l-**artikolu 46 (5) tal-Kostituzzjoni u tal-Kapitolu 319** illi l-atti jigu riferiti lill-Prim Awla, Qorti Civili biex din taghti l-gudizzju taghha fuq dawk il-materji puri ta' indoli kostituzzjonali u kostituzzjonali (fol. 235).

Rat li din il-kawza kienet appuntata ghas-smiegh minn din il-Qorti ghas-seduta tat-8 ta' Frar 2007.

Rat ir-rikors tal-appell tal-intimati Frank Calleja et datat 17 ta' April 2006 (fol. 119).

Rat ir-rikors tal-appell tal-intimata Agnes Gera de Petri datat 10 ta' April 2006 (fol. 127).

Rat ir-risposta tal-Kummissarju tal-Artijiet datata 2 ta' Mejju 2006 (fol. 135).

Rat il-noti tal-intimat Frank Calleja datati 12 u 19 ta' Frar 2007 (fol 154 – fol. 163) fejn indika il-bazi tar-referenza li saret lil dina l-Qorti mill-Qorti ta' l-Appell.

Rat il-nota tal-intimata Agnes Gera De Petri datata 15 ta' Frar 2007 (fol 160) fejn indikat il-bazi tar-referenza li saret lil dina l-Qorti mill-Qorti ta' l-Appell.

Rat in-nota tal-Kummissarju tal-Artijiet datata 2 ta' Marzu 2007 (fol 166) tal-process li biha wiegeb in-nota tal-intimati.

Rat in-nota ta' Agnes Gera de Petri datata 13 ta' Frar 2008 li biha ghamlet referenza ghan-nota ta' sottomissjonijiet tal-esponent esibiti fir-riferenza kostituzzjonali Numru 4/2007RCP u tapplika s-sottomissjonjiet hemm maghmula ghal mertu ta' din il-kawza.

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet ta' Frank u Ines konjugi Calleja datata 21 ta' Frar 2008 (fol 182).

Rat in-nota tal-Kummissarju tal-Art datata 12 ta' Mejju 2008 (fol. 217) li biha ghamel referenza ghan-nota ta' sottomissjonijietipprezentata mir-rikorrent fil-kawza riferenza kostituzzjonali Numru 4/2007RCP u tapplika l-istess ghall-proceduri odjerni.

Rat l-atti kollha relallitivi nkluzi l-atti fir-rikors quddiem il-Bord ta' l-Arbitragg dwar l-Artijiet Numru 45/2001 fl-ismijiet premessi deciz b'decizjoni tas-27 ta' Marzu 2006.
Rat id-dokumenti esebiti.

Rat l-atti kollha l-ohra tal-kawza.

II. KONSIDERAZZJONIJIET.

Illi nhar it-31 ta' Awissu 2001 l-Kummissarju ta' l-Artijiet hareg Avviz ghall-Ftehim ghall-akkwist ta' bicca art f'H'Attard li l-initmati kellhom sehem ta' ¾ indivizi deskritta fl-atti kollha relattivi nkluzi fl-atti tal-appell quddiem il-Qorti tal-Appell.

Illi jirrizulta li r-rikorrent kien offra kumpens ta' Lm130,000 ghall-intier tal-proprjeta' izda l-intimati ma accettawx il-kumpens u kienu talbu ghall-l-intier tal-proprjeta' s-somma ta' Lm500,000 u dan kif jirrizulta minn tliet ittri ufficjali datati 19, 24, u 25 ta' Settembru 2001.

Illi fit-23 ta' Ottubru 2001 ir-rikorrenti istitwixxa proceduri quddiem il-Bord ta' l-Arbitragg fejn l-istess Bord kellu jiffissa kumpens ghat-tehid ta' l-art. Illi b'relazzjoni tal-Periti Teknici David Pace u Renato Laferla l-valur intier tal-art gie stmat fl-ammont ta' Lm602,460 b'dan li l-valur ta' ¾ tal-istess art kien jammonta ghall-Lm451,845.

Illi din il-kawza thalliet ghas-sentenza ghas-6 ta' Dicembru 2004 u wara ghaxar (10) differimenti (pagna 2 tan-nota ta' osservazzjonijiet ta' Frank Calleja) giet deciza nhar 27 ta' Marzu 2006 u f'din is-sentenza l-Bord qal li l-periti 'stmaw l-art shiha fl-ammont ta' Lm602,460 u dan billi dawn il-proceduri huma dwar tlieta minn erbgha l-kumpens hu dejjem skond il-perit, Lm451,845. Il-kumpens li talbu l-intimati hi ta' Lm500,000 ghall-intier, (3/4) tlieta minn erbgha ta' dan jigi Lm375,000 u la darba skond l-**artikolu 25 tal-Kap 88** l-ammont li jista' jghati Bord ma jistax jeccedi l-oghla ammont ta' kumpens li jkun gie propost minn xi wahda mill-partijiet, ghalhekk skond il-ligi l-Bord hu marbut ma' l-ammont ta' Lm375,000 u ghalhekk ordna li l-kumpens li ghandhom jinghataw l-intimati ghall-istess porzjoni ta' l-art taghhom indikata f'dawn il-proceduri ghandha tammonta proprju ghas-somma ta' Lm375,000. L-intimati appellaw minn din is-sentenza u l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell ghamlet referenza lil din l-Qorti kif fuq

indikat li hija wahda konnessa mar-riferenza li saret fuq ilmenti mressqa mill-intimati fl-atti tar-referenza kostituzzjonali Numru 4/2007 li qed tigi deciza wkoll illum.

Illi l-vantazzjoni tal-intimati ndikati f'din ir-riferenza kostituzzjonali hija li wkoll li hemm vjolazzjoni ta' l-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u ta' l-artikolu 1 ta' l-ewwel Protokoll ghall-Konvenzjoni Ewropeja** li jipprotegu d-dritt ghat-tgawdija tal-proprjeta' u b'mod partikolari id-dritt ghall- kumpens xieraq inkluz fl-imsemmija protezzjoni billi l-kumpens dikjarat ma jirriflettix il-kumpens xieraq u dovut izda huwa kumpens limitat bl-emenda introdotta bl-**Att XVII tas-sena 2004** ghal **proviso ta' l-artikolu 25 tal-Ordinanza dwar l-Akkwist ta' Artijiet ghal Skopijiet Pubblici.** Dan huwa l-punt li tqajjem fl-istess riferenza kostituzzjonali datata 24 ta' Jannar 2007 u din il-Qorti hija marbuta sabiex tezamina biss it-termini tal-istess referenza kostituzzjonali.

Illi dwar dan il-punt ir-rikorrent Kummissarju tal-Artijiet isostni illi permezz tal-*proviso* fl-**artikolu 25 tal-Kap. 88** il-legislatur dahhal 'kjarifika' fil-ligi fejn l-ammont li ghandu jigi stabbilit mill-Bord fis-sens li dan m'ghandu qatt jeccedi l-oghla kumpens illi jkun intalab minn wiehed mill-partijiet. Il-legislatur introduca, skond ir-rikorrent, fil-ligi principju generali u kardinali familjari ma' kull Qorti jew Tribunal li ghandu funzjoni gudizzjarja u cioe' illi tali Qorti jew Tribunal ma jagixxux fuq inizjattiva taghhom izda jiddeterminaw litigju li jkun ngieb quddiemhom.

Illi din il-Qorti fil-kuntest tas-sottomissjonijiet tar-rikorrenti fuq dan il-punt tirreferi ghad-decizjoni **"J.C.R Limited vs Kummissarju tal-Artijiet et"** (Q.K. – 2 ta' Novembru 2001) fejn inghad li l-valur tas-suq tal-proprjeta' kellu jigi stabbilit b'riferenza ghall-veru natura u kwalita' tal-proprjeta' fil-mument ta' l-akkwist u dana b'mod oggettiv u mhux bil-kriterji soggettivi ghall-venditur u/jew kompratur.

Illi dwar il-mertu ta' dan l-ilment jinghad li huwa pacifiku bejn il-partijiet li sakemm saru l-emendi indikati fis-sena 2004 il-kumpens dovut ghal tehid ta' proprjeta' b'xiri assolut kien li meta s-sid ma jaqbilx ma' l-ammont offrut,

il-Kummissarju jipprezenta rikors quddiem il-Bord kompetenti (**artikolu 22 (3))** u l-Bord ta' l-Arbitragg dwar l-Artijiet (Bord) skond l-**artikolu 25 (e)** jiffissa l-ammont ta' kumpens u jiddikjara jekk l-*area* hijiex tajba ghall bini jew le, u skond l-**artikolu 27 tal-Kap. 88** sabiex jiffissa l-kumpens il-Bord kellu josserva diversi regoli u dawn kien jinkludu *inter alia:-*

"(a) ebda zieda m'ghandha tinghata minhabba illi l-akkwist ikun obbligatorju;

(b) il-valur tal-art, minbarra kif jinghad izjed il-quddiem, ghandu jittiehed li hu l-ammont illi l-art tista' ggib kieku tigi mibjugha minn sidha volontarjament"

Illi limitazzjoni li kien hemm ghall dan kienet li:

"(i) il-valur ta' l-art huwa l-valur illi jkollha l-art fiz-zmien tan-notifika ta' l-avviz tal-ftehim, u minghajr ma jittiehed qies ta' benefikati jew xogholijiet maghmulin jew mibnija wara fuq l-art hawn imsemmija u meta l-art kienet fil-pussess ta' l-awtorita' kompetenti minnufih qabel in-notifika ta' l-avviz ghal ftehim ebda qies ma jittiehed, fl-iffissar tal-valur tal-art, ta' benefikati jew xogholijiet maghmulin jew mibnija mill-awtorita' kompetenti waqt li kellha l-pussess ta' l-art".

Illi permezz tal-**artikolu 4 tal-Att XVII tat-2004** gie introdott *proviso* **fl-artikolu 25 tal-Kap. 88** li jipprovdi li:-

'Izda l-ammont ta' kumpens li jigi determinat mill-Bord skond il-provedimenti tal-paragrafu (e) ta' dan is-subartikolu m'ghandux jecceddi l-ghola ammont ta' kumpens li jkun gie propost minn xi wahda mill-partijiet".

Illi din il-Qorti thoss li b'din l-emenda jirrizulta li l-ammont ta' kumpens li seta' jigi ffissat mill-Bord bhala valur ta' l-art ma baqax izjed dak il-valur li l-art ikollha fiz-zmien tan-notifika ta' l-avviz, izda dan gie limitat ghall-ghola ammont ta' kumpens li jkun gie propost mill-partijiet. Illi f'kaz allura li l-valutazzjoni ta' l-art, iffissata mill-periti teknici, kif indikata fl-istess Att, jkun iktar mill-ammont offert jew

mitlub mill-partijiet fil-process, ma huwiex iktar possibbli li jinghata tali valur, izda l-ammont ta’ kumpens moghti irid jigi mnaqqas mill-ghola valur msemmi mill-partijiet, u b’hekk dan igib tnaqqis u limitazzjoni fil-valur li l-istess Bord seta’ jillikwida favur l-intimati odjerni wara li gew in effett l-istess emendi. Dan sar kollu fil-kuntest ta’ kawza bejn il-partijiet illi kienet ilha li giet istwita u fil-fatt tali emendi saru waqt il-mori tal-istess proceduri.

Illi skond l-intimati dan iwassal ghall-ksur tal-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta** li jipprovdi li:-

37. (1) *Ebda proprjetà ta’ kull xorta li tkun ma ghandu jittiehed pussess taghha b’mod obbligatorju, u ebda nteress fi jew dritt fuq proprjetà ta’ kull xorta li tkun ma ghandu jigi miksub b’mod obbligatorju, hlief meta hemm disposizzjoni ta’ ligi applikabbli ghal dak it-tehid ta’ pussess jew akkwist -*

(a) ghall-hlas ta’ kumpens xieraq;

(b) li tizgura lil kull persuna li tippretendi dak il-kumpens dritt ta’ access lil qorti jew tribunal indipendenti w imparzjali mwaqqaf b’ligi sabiex jigi deciz l-interess taghha fi jew dritt fuq il-proprjetà u l-ammont ta’ kull kumpens li ghalih tista’ tkun intitolata, u sabiex tikseb hlas ta’ dak il-kumpens; u

(c) li tizgura lil kull parti fi proceduri f’dik il-qorti jew tribunal dwar pretensjoni bhal dik dritt ta’ appell mid-decizjoni taghha lill-Qorti ta’ l-Appell f’Malta:

Illi fis-sentenza fl-ismijiet **“L-Eccellenza Tieghu Reverendissimu Monsinjur Giuseppe Mercieca proprio et vs l-Onorevoli Prim Ministru”** (P.A. (SBC) - 24 ta’ Settembru 1984) inghad li l-*proviso* tal-**artikolu 37** bl-ebda mod ma jipprovdi jew jipprexxindi mill-principju li ma ghandux ikun hemm kumpens gust tant li sostniet illi:-

“il-kumpens li jithallas kif ikun il-kaz, ghandu jkun fuq kriterji stabbiliti mill-artikolu 8 tal-istess Att, li fl-opinjoni tal-Qorti m’huwiex il-kumpens gust kif garantit mill-

Kostituzzjoni. Illi il-Qorti thoss li ghalkemm il-Kostituzzjoni tipprovdi li l-Parlament jista' jistabbilixxi kriterji li fuqhom jithallas il-kumpens kif ghamel l-Att X tal-1983, ghandha d-dmir u d-dover li tindaga jekk dan il-kumpens huwiex xieraq u jissodisfax l-ghan u l-iskop tal-imsemmi Art. 38 (illum 37) *tal-Kostituzzjoni taghna".*

Illi l-istess Qorti kompliet tghid illi *"Il-kelma 'kumpens' fil-proviso ma tista' tfisser xejn hlief il-kumpens imsemmi aktar il-fuq fl-istess artikolu u l-proviso mhux qed jirreferi ghal xi kumpens differenti minn dak imsemmi fl-ewwel paragrafu tal-artikolu 38 (1)* (illum 37(1)) *tal-Kostituzzjoni); ghax ma tistax din il-Qorti tifhem kif kostituzzjoni tista' tipprovdi ghall-kumpens li ma jkunx xieraq, cioe' reali u gust".*

Illi jirrizulta li l-**artikolu 47 (9)** isalva l-ligijiet li kienu fis-sehh qabel Marzu 1962, izda mhux dawk li jigu emendati wara dik id-data kemm il-darba l-istess emendi *inter alia* jaffettwaw id-dritt jew l-ammont ta' kumpens li kien dovut u f'dan il-kaz din il-Qorti thoss li gie ppruvat li l-istess emenda tas-sena 2004 qed tillimita l-kumpens xieraq li altrimenti kien dovut kieku ma kienx hemm l-istess emenda, tant li l-kumpens qabel kien dak skond il-valur tal-proprjeta' fis-suq stabbilit bi stima ta' periti kif indikat fl-istess Ligi, mentri llum din hija limitata b'dan li ma tistax taccedi l-ghola wiehed mill-valur tal-proprjeta' suggerit mill-partijiet.

Illi l-**artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea (Kap. 319)** jipprovdi li:-

"Kull persuna naturali jew persuna morali ghandha dritt ta' tgawdija pacifika tal-possidimenti taghha. Hadd ma ghandu jigi pprivat mill-possedimenti tieghu hlief fl-interess pubbliku u bla hsara tal-kondizzjonijiet provduti bil-ligi u bil-principji generali tal-ligi internazzjonali".

"Izda d-disposizzjonijiet ta' qabel ma ghandhom bl-ebda mod inaqqsu d-dritt ta' l-Istat li jwettaq dawk il-ligijiet li jidhrulu xierqa biex jikkontrolla l-uzu ta' proprjeta' skond l-

interessi generali jew biex jizgura l-hlas ta’ taxxi jew kontribuzzjonijiet ohra jew pieni”.

Illi kif inghad fil-kawza **“Agnes Gera de Petri Testaferrrata Bonici Ghaxaq vs. L-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Artijiet”** (Q.K. – 8 ta’ Jannar 2007) dan l-artikolu jipprovdi ghal dak li fissret il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (ECHR) fil-kaz **“Sporrong and Lonnorth vs. Sweden”** (1982) u cjoe’ li:-

“…this provision comprises three distinct rules. The first rule, set out in the first sentence of the first paragraph, is of a general nature and enunciates the principle of peaceful enjoyment of property; the second rule, contained in the second sentence of the same paragraph, covers deprivation of possession and makes it subject to certain conditions; and the third rule, stated in the second paragraph, recognizes that contracting states are entitled, amongst other things to control the use of property in accordance with the general interest. The three rules are not distinct in the sense of being unconnected: the second and third rules are concerned with particular instances of interferences with the right of peaceful enjoyment of property and should be construed in the light of the general principle enunciated in the first rule”.

Illi l-principju enuncjat allura fl-**artikolu 1 ta’ l-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea** huwa li kull persuna ghandha dritt li tgawdi l-possedimenti taghha. Id-deprivazzjoni tal-pussess tal-proprjeta’ tista’ issir da parti tal-Istat izda huwa pacifiku illi din d-deprivazzjoni hija eccezzjoni u mhux ir-regola u interferenza ghal dan id-dritt biss taht dawk il-kundizzjonijiet elenkati fl-**artikolu 1 ta’ l-Ewwel Protokoll**, li ghandhom l-ghan li jibbilancjaw id-drittjiet individwali ma’ dawk kollettivi tas-socjeta’ (**Pawlu Cachia vs Avukat Generali”** (P.A. – 9 ta’ April 1999)

Illi l-principju baziku li l-Qrati taghna u l-Qorti Ewropeja isegwu f’dawn il-kazijiet, huwa l-principju tal-legittimita’ u tal-proporzjonalita’. Fil-fatt huwa ormai pacifiku illi *“interferenza mat-tgawdija ta' proprjeta’, kemm jekk*

permezz ta' esproprjazzjoni jew il-kontroll ta' l-uzu, tista' generalment titqies bhala gustifikata jekk tirrispetta r-rekwiziti tal-legalita' u jekk titqies li qed issir fl-interess pubbliku jew generali. In oltre gie stabbilit rekwizit ta' proporzjonalita' u l-htiega li wiehed jilhaq bilanc gust bejn il-htigijiet tal-komunita' u l-protezzjoni ta' l-interessi ta' l-individwu." (Q.K. **"Gera de Petri Testaferrata Bonici Ghaxaq vs l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Art"** - 8 ta' Jannar 2007).

Illi fil-kuntest tal-procedura odjerna jirrizulta li bl-emendi introdotti l-intimati kienu intitolati ghall-kumpens skond il-valur ta' l-art fis-suq kif indikat fl-istess **Kap. 88** inkluz l-**artikolu 27 (1) (b)** u b'hekk l-istess intimati kellhom *'a legitimate expectation'* illi l-kumpens taghhom jigi iddeterminat skond il-ligi allura vigenti u mhux permezz ta' regoli li saru bl-istess emenda hawn impunjata li llimitatilhom dan id-dritt b'mod sostanzjali anke jekk wiehed joqghod fuq l-istimi li saru mill-istess periti teknici appuntati mill-Bord, b'dan li dan effettivament iwassal li bl-applikazzjoni retroattiva tal-istess emenda ghall-kazijiet fejn l-esproprju sar qabel ma giet *in vigore* l-istess emenda, l-ammont ta' kumpens li jistghu jircievu l-istess intimati gie b'hekk severament pregudikat u limitat.

Illi fil-kaz in ezami dan iwassal mhux biss sabiex ma jkunx hemm kumpens gust u xieraq a bazi tal-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni** izda wkoll sabiex jinkiser il-bilanc li jrid jinzamm bejn il-htigijiet tal-komunita' u l-protezzjoni ta' l-interessi ta' l-individwu u dan huwa iktar applikabbli meta tali proprjeta' tkun ittiehdet biex tinbena u tigi allokata lill-terzi, bhal fil-kaz in ezami u mhux bhala parti mill-process *"of economical, social or political reform not linked to any other specific circumstances"*, fejn allura is-sid, anke skond l-istess Konvenzjoni huwa intitolat ghall-kumpens shih skond il-valur tas-suq. Illi ghalhekk huwa relevanti l-insenjament fil-kawza fl-ismijiet **"Scardino vs Italy"** (ECHR – 29 ta' Marzu 2006) fuq dan il-punt, u wkoll u mhux lanqas ghaliex f'dak il-kaz ligi li ghaddiet waqt li kienu ghaddejjin il-proceduri naqset sew il-kumpens li kieku kien intitolat ghalih l-applikant kieku ma' gietx

applikata l-istess ligi – ghalkemm dan il-punt gie wkoll deciz fuq l-**artikolu 6 tal-Konvenzjoni.**

Illi mhux hekk biss izda jinghad li l-kelma possedimenti u *"possessions"* ghandhom jigu nterpretati b'mod ampju tant li skond l-awturi ***Harris, O"O'Boyle u Warbick"*** - **"Law of the European Convention on Human Rights"** iffissru l-kuncett ta' *"possessions"* fil-kuntest tal-artikolu in ezami hekk:-

"The English language text uses the word possessions to describe the protected interest but any suggestions that it should be read narrowly is refuted by the word "biens" in the French text which indicates that a wide range of proprietorial interests were intended to be protected. It embraces immoveable and moveable property and corporeal and incorporeal interests, such as shares and patents. Contractual rights, including leases and judgement debts are possessions. The essential characteristic is the acquired economical value of the individual interest. Expectations do not have the degree of concreteness to bring them within the idea of possessions…………" (p.517).

Illi f'dan il-kuntest ***"van Dijk u van Hoof"*** fil-ktieb **'Theory and Practice of the European Convention on Human Rights"** jghidu hekk:-

"According to constant case-law, "possessions" may be either existing possessions or valuable assets, including claims, in respect of which the applicant can argue that he has at least a "legitimate expectation" that they will realize".

Illi fil-kaz ***"*Gasus Dosier und Fordertecknik GmbH v. Netherlands"** (ECHR - 23 ta' Frar 1995) il-Qorti konformament ma' dan qalet li:-

"The Court recalls that the notion 'possession (in French: biens) in Article 1 of Protocol 1 has an autonomous meaning which is certainly not limited to ownership of physical goods: certain other rights and interests

constituting assets can also be regarded as 'property rights' and thus as 'possessions', for the purpose of this provision".

Illi l-istess inghad fil-kaz **"Djidrovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia"** (ECHR - 24 ta' Frar 2005), u cjoe li *"The Court reiterates that the concept of "possessions" in Article 1 of Protocol No. 1 has an autonomous meaning and that Article 1 of Protocol No. 1 in substance guarantees the right of property (see Marckx v. Belgium, judgment of 13 June 1979, Series A no. 31, pp. 27-28, § 63). A "possession" within the meaning of the above provision may be either an "existing possession" or a claim, in respect of which the applicant can argue that he has at least a "legitimate expectation" of obtaining effective enjoyment of a property right (see the Pine Valley Developments v. Ireland judgment of 29 November 1991, Series A no. 222, p. 23, § 51). The "legitimate expectation" may also encompass the conditions attaching to the acquisition or enjoyment of property rights" .*

Illi ghalhekk il-beni li jistghu jigu posseduti m'humiex biss dawk l-affarijiet li jistghu jigu posseduti *ai termini* tal-ligi nazzjonali. Il-kuncett ta' beni jista' jigi estiz ghal dawk l-affarijiet kollha li ghandhom valur ekonomiku. Il-Qorti Ewropea ghalhekk waslet ghall-konkluzjoni li, per ezempju, ishma ta' socjeta' kummerjali, il-*goodwill* ta' intrapriza, licenzja kummercjali biex tbigh xorb alkoholiku, fost ohrajn, huma kollha beni *ai fini* ta' dan l-artikolu in kwistjoni u fil-fatt dak li huwa kkonsidrat bhala pretensjoni legali jew *"legal claims"* mibnija fuq id-disposizzjonijiet tal-ligi jikkwalifikaw ukoll bhala beni u possedimenti skond l-istess artikoli.

Illi fil-kawza **"Ambruosi v. Italy"** (ECHR - 19 t'Ottubru 2000) imxiet fuq l-istess skorta ta' decizjonijiet tant li inghad li *'the applicant complains that she was deprived of her right to the payment of her fees, costs and expenses in connection with the proceedings terminated by Law Decree No. 166/96… The Court recalls that future income constitutes a "possession" within the meaning of*

Article 1 of Protocol No. 1 only if it has been earned or where an enforceable claim to it exists… The applicant had "earned" this sum according to the existing regulations on lawyers' fees, so that it constituted a "possession" within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1.'

Illi fil-kaz "**Maurice v. France"** (ECHR - 6 t'Ottubru 2005) l-applikanti ilmentaw illi *'section 1 of Law no. 2002-303 of 4 March 2002 on patients' rights and the quality of the health service…had infringed their right to peaceful enjoyment of their possessions and breached Article 1 of Protocol No. 1'.* Illi l-Qorti Ewropea f'dan il-kaz tghid illi:-

"*According to its case-law, an applicant can allege a violation of Article 1 of Protocol No. 1 only in so far as the impugned decisions relate to his "possessions" within the meaning of that provision. "Possessions" can be "existing possessions" or assets, including, in certain well-defined situations, claims. For a claim to be capable of being considered an "asset" falling within the scope of Article 1 of Protocol No. 1, the claimant must establish that it has a sufficient basis in national law, for example where there is settled case-law of the domestic courts confirming it. Where that has been done, the concept of "legitimate expectation" can come into play".*

"The Law of 4 March 2002, which came into force on 7 March 2002, deprived the applicants of the possibility of obtaining compensation for "special burdens" in accordance with the precedent set by the Quarez judgment of 14 February 1997, whereas they had already brought an action in the Paris Administrative Court on 16 March 2001 and, in a decision of 19 December 2001, the judge at that court responsible for urgent applications had granted them a substantial interim award, given that AP-HP's liability towards them was not seriously open to challenge. The law complained of therefore entailed interference with the exercise of the right to compensation which could have been asserted under the domestic law applicable until then, and consequently of the applicants' right to peaceful enjoyment of their possessions".

‘The Court notes that in the present case, in so far as the impugned law applied to proceedings brought before 7 March 2002 which were still pending on that date, such as those brought by the applicants, the interference amounts to a deprivation of possessions within the meaning of the second sentence of the first paragraph of Article 1 of Protocol No. 1. It must therefore determine whether the interference complained of was justified under that provision”.

Illi hija l-opinjoni ta’ din il-Qorti li anke fuq l-iskorta tas-sentenza **“AIC Joseph Barbara et vs Onorevoli Prim Ministru”** (Q.K. – 17 ta’ Ottubru 2007) l-intimati fil-mument ta’ l-esproprju tal-proprjeta’ *de quo* u wkoll bl-intavolar u waqt li kienu ghaddejin il-proceduri quddiem il-Bord kellhom aspettazzjoni legali u legittima li jinghatalhom kumpens skond ir-regoli vigenti dak in-nhar a bazi ta’ dak li gie indikat bhala valur gust u skond is-suq tal-proprjeta’ taghhom, u bbazati fuq kriterji oggettivi li joholqu bilanc gust bejn l-interessi ta’ l-individwu u dak tal-pubbliku in generali izda dan gie mibdul biss permezz ta’ l-emenda ndikata li fil-kaz in ezami jigi allura li giet applikata retroattivament ghall-kaz in kwistjoni u b’hekk inbidlu ghal kollox f’nofs process ir-regoli ta’ kumpens bi pregudizzju ghad-drittijiet tal-istess intimati u ghalhekk din il-Qorti thoss li ppruvat li hemm ksur tal-**artikolu 1 tal-Konvenzjoni Ewropea.** Jinghad ukoll li hemm ksur tal-**artikolu 37 tal-Kostituzzjonali** ghaliex bl-imposizzjoni ta’ l-istess emenda ma’ hemmx kumpens xieraq skond il-Kostituzzjoni.

Illi ghalhekk a bazi tal-premess din il-Qorti thoss li l-emenda introdotta bl-**Att XVII tal-2004** li tat effett ghall-proviso tal-**artikolu 25 tal-Kap 88** u li giet applikata retroattivament ghall-kaz in ezami timporta ksur tad-drittijiet tal-intimati skond l-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u tal-artikolu 1 ta’ l-Ewwel Protokoll ghall-Konvenzjoni Ewropea** u ghalhekk l-istess *proviso* ma ghandux jigi applikat ghall-kaz in ezami u minflok ghandhom jigu applikati l-istess regoli tal-**Kap 88** li kienu *in vigore* qabel ma saru l-istess emendi.

Illi l-intimati jallegaw ukoll vjolazzjoni ta’ l-**artikolu 39 (2) tal-Kostituzzjoni u ta’ l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea** billi (a) il-proceduri sabiex jigi stabbilit il-kumpens dovut lill-intimati ma gewx decizi fi zmien ragonevoli u li dan it-tul ta’ zmien wassal sabiex jigi limitat id-dritt ghall-kumpens xieraq fid-dawl tal-protezzjoni ghat-tgawdija tal-proprjeta’ kif protett taht l-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 1 ta’ l-Ewwel Protokoll ghall-Konvenzjoni Ewropeja** u *inoltre* (b) fid-dawl taz-zmien mehud ghall-imsemmija procedura u l-introduzzjoni ta’ l-emenda in kwistjoni gew lezi l-istess artikoli ukoll billi giet mahluqa sitwazzjoni ta’ nuqqas ta’ parita` gudizzjarja bejn il-partijiet (*parity of arms*) u li kien hemm nuqqas ta’ smigh xieraq u dan anke minhabba l-applikazzjoni retro-attiva tal-emenda in kwistjoni ghall-kazi li kienu gja pendenti quddiem il-Bord.

Illi dwar dan l-ilment li ressqu l-intimati dwar is-smigh xieraq l-Qorti thoss li din il-lamentela hija issa koperta b’dak li inghad in vista ta’ l-ewwel ilment ta’ l-intimati u allura din il-Qorti thoss li d-decizjoni hawn moghtija, flimkien mar-rimedju dwar l-istess huma bizzejjed sabiex ikopru anke dan l-ilment, b’mod li ma hemmx verament bzonn ta’ indagar ulterjuri ta’ l-istess u dan anke ghaliex ir-referenza kostituzzjonali jidher li kienet fil-konfront tal-intimati cirkoskritta u limitata ghal dak li huwa l-allegat ksur ta’ dritt ta’ proprjeta’ skond l-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea (Kap. 319).**

Illi izda *obiter* dwar l-istess din il-Qorti thoss li ghandha tirreferi ghal dak li gie ritenut anke fil-gurisprudenza tal-Qorti Ewropea u hawn tirreferi ghall-principji stabiliti fil-kaz **“Scardino vs Italy** (ECHR – 29 ta’ Marzu 2006) fejn intqal li:-

‘The Court reiterates that although, in theory, the legistature not precluded in civil matters from adopting new retrospective provisions to regulate rights arising under the existing law, the principle of the rule of law and the notion of fair trail enshrined in article 6 of the

Convention preclude any interference by the legislature – other than on compelling grounds of general interest – with the administration of justice designed to influence the determination of the dispute” (para. 126).

“The Court reiterates its finding that the compensation awarded to the applicants was inadequate, given the low amount in question and the lack of public interest grounds justifying less than compensation in the market value of property”.

Illi ma hemm l-ebda dubju li f’dan il-kaz ma kienx hemm din in-necessita’ fl-interess pubbliku tant li inghad mill-Ministru li ressaq din l-emenda li din ma kellhiex taffettwa hafna kazi, *‘anzi l-kazi huma wiehed jew tnejn u pjuttost ricenti”* (ara nota ta’ osservazzjonijiet tal-intimat Frank Calleja u d-d-dokumenti hemm annessi nkluz d-dibattitu li sar fil-Kumitat Permanenti ghall-Kunsiderazzjoni ta’ Abbozzi ta’ Ligijiet – Laqgha Numru 37 datata 16 ta’ Dicembru 2004). F’dan il-kaz jirrizulta wkoll li l-applikazzjoni retroattiva tal-ligi kellha l-effett li tiddetermina b’ezitu posittiv ghar-rikorrenti l-pendenza gudizzjarja li kienet pendenti bejn il-partijiet u dan ma huwiex gustifikat meta tali intervent legislativ isir ghaliex ikun hemm riskju finanzjarju lill-Istat, tant li inghad li anke jekk hemm sitwazzjoni fejn *“a significant number of legal suits claiming large sums of money are lodged against the State may call for some further legislation, the measures taken must be compatible with article 6 para. 1* **(“Case of Multiplex vs Croatia –** 10 ta’ Lulju 2003).

Illi l-istess inghad fis-sentenza **“Draon vs France”** (ECHR – 31 ta’ Awissu 2005) fejn il-Gvern baxxa l-kumpens li l-applikant kien intitolat ghalih waqt li kienu ghaddejjin il-proceduri, u hawn il-Qorti qalet li:-

“The Court considers that the grounds relating to ethical considerations, equitable treatment and proper organization of the health service mentioned by the Conseil d’Etat in its opinion of the 6th December 2002 and relied on by the Government could not, in the instant case, legitimize retrospective action whose result was to

deprive the applicants, without sufficient compensation, of the substantial portion of damages they had claimed, thus making them bear an individual and excessive burden"

Illi fil-fatt fil-*joint partly descenting judgement opinion* ta' fost l-Imhallfin l-Onorevoli Mhallef Giovanni Bonello inghad li dan japplika mhux biss ghall dak li jirrigwarda l-kuncett ta' *"equality of arms between the parties to the proceedings but also on more general requirements of Article 6 of the Convention relating to the rule of law and separation of powers".*

Illi f'dan il-kuntest din il-Qorti thoss li fil-kaz in ezami, kien hemm ksur tas-smigh xieraq bi ksur tal-**artikolu 6 tal-Kap 319** peress li l-emenda kellha effett fuq l-ezitu tal-kawza ghaliex impediet lill Bord milli jiffissa kumpens skond l-prezz tas-suq tal-istess proprjeta' kif stabbilit mill-membri teknici u fil-fatt introduciet limitu ghall-istess, b'dan li l-effett fuq il-kumpens pagabbli lill-intimati kien wiehed sostanzjali u ma kien hemm ebda *"compelling ground of general interest"* li jiggustifika l-emenda u l-applikazzjoni taghha fil-kaz odjern.

<u>III. KONKLUZJONI.</u>

Illi ghalhekk ghal dawn il-motivi, din il-Qorti, **taqta' u tiddeciedi,** billi **tilqa' t-talba tal-intimati** kontenuta fir-riferenza kostituzzjonali tal-24 ta' Jannar 2007 u tiddikjara illi bl-applikazzjoni tal-emenda introdotta bl-**Att XVII tas-sena 2004** ghal *proviso* ta' l-**artikolu 25 tal-Ordinanza dwar l-Akkwist tal-Artijiet ghal Skopijiet Pubblici** ghall-kaz in ezami fid-decizjoni tal-Bord ta' l-Arbitragg dwar l-Artijiet tas-27 ta' Marzu 2006 fil-kawza fl-ismijiet **'Il-Kummissarju tal-Artijiet vs Frank Calleja"** (Rikors 45/2006) gew lezi d-drittijiet fundamentali tal-intimati u senjatament l-**artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u tal-Artikolu 1 ta' l-ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea** li jipprotegu d-dritt ghat-tgawdija tal-proprjeta' u ghalhekk l-istess decizjoni hija f'dan il-kuntest nulla u bla effett b'dan li l-kumpens illi ghandu jigi stabbilit a favur l-intimati

minhabba l-esproprjazzjoni tal-proprjeta' taghhom ghandu jsir skond **Kap 88 tal-Ligijiet ta' Malta** kif kien qabel ma' dahlet *in vigore* l-emenda introdotta bl-**Att XVII tas-sena 2004** u konsegwentement tordna lir-Registratur jghaddi lura l-atti lill-Onorabbli Qorti tal-Appell sabiex l-istess taderixxi ruhha ma' din id-decizjoni.

Bl-ispejjez ta' din ir-refere'nza Kostituzzjonali a karigu tal-Kummissarju ta' l-Artijiet.

Moqrija.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------